

Samtalsmaterial

för några församlingar inom Stockholms Katolska Stift och Svenska Missionsförbundet för studium och samtal under hösten/vintern 1997/98

ÄMBETET SOM TJÄNST ÅT FÖRSAMLINGEN

När Simon Petrus hade bekänt sin kärlek till Kristus, fick han uppdraget att föda, vårda och leda hjorden, Gudsfolket (Joh 21:16). Samma uppdrag ser sig idag varje pastor (=herde) inställd i, oavsett samfundstillhörighet. Kyrko- och församlingsstrukturer må variera, men en pastors primära ansvar är definierat genom begreppen föda, vårda och leda.

Hur pastor mer konkret (ut)gestaltar detta är bland annat beroende av kyrkans nedärvda uppdrag och gåvor, seder och bruk, de aktuella behoven, samt i viss mån även av personlig läggning. Hela tiden är det människornas bästa som måste få vara vägledande, som en konsekvens av kärleken till Kristus och av uppdraget att i den särskilda tjänsten re-presentera honom.

Det handlar därvid inte om ett producent-/konsumentförhållande pastor och församling emellan, vilket de två följande texterna får belysa. Det handlar istället om att gestalta och synliggöra Guds närvaro med de gåvor, resurser och möjligheter som var och en besitter, och att göra det i ett förtroendefullt samspel. Läs, och reflektera gärna över, 1 Kor 12-13 innan ni går vidare!

ETT KATOLSKT PERSPEKTIV

Ämbetet som tjänst åt församlingen. Bidrag till samtalet mellan Stockholms Katolska Stift och Svenska Missionsförbundet. Sven-Erik Pernler

ATT GE KYRKAN ETT ANSIKTE

I Andra Vatikankonciliet pastoralkonstitution "Kyrkan i världen av idag" (Gaudium et spes) framhålls, att biskoparna tillsammans med sina präster har att "predika Kristi budskap så att de troendes hela jordiska verksamhet kan bli belyst utifrån evangeliet. Alla herdar måste också komma ihåg att de, genom sitt dagliga uppträdande och sina omsorger, inför världen ger åt kyrkan det ansikte, som människorna bedömer det kristna budskapets sanning och styrka efter. I förening med ordensfolket och de troende måste de i ord och gärning visa, att kyrkan genom sin blotta närvaro och genom allt vad hon har att ge är en källa till de krafter varav världen idag har ett sådant behov" (43:5). Tro, hopp och kärlek – detta är vad kyrkan i varje tid är satt att gestalta och förmedla, såväl i ord som i handling.

ATT VARA KALLAD TILL KÄRLEKENS TJÄNST

Varje människa som Kristus kallar, kallas till kärlekens tjänst. Han själv är hennes förebild i fråga om kärlek och tjänande. Detta är viktigt att begrunda, inte minst för dem som är kyrkans biskopar, präster och diakoner. Uttryckligen framhåller den katolska kyrkans katekes att prästen är till för människorna. Hans ämbete är helt avhängigt av Kristus och Kristi prästadöme, insatt för människornas och kyrkogemenskapens skull. Han har att handla med helig fullmakt i tjänst åt gudsfolket genom undervisning, liturgi och pastoral ledning.

Denna grundhållning återspeglas inte minst i liturgins utsagor och anvisningar, alltifrån ritual för ämbetsvigning till mässans firande och handhavandet av övriga sakrament.

ATT DELA KRISTI PRÄSTERLIGA UPPDRAG

Vissa av kyrkoårets dagar, och främst skärtorsdagen, är särskilt tydliga i sin framtoning av ämbetet såsom tjänst åt Kristus/församlingen/kyrkan. Skärtorsdagens oljevigningsmässa firar biskopen i kretsen av så många som möjligt av sina präster och diakoner. I kollektbönen ber han: "Låt oss, som delar hans (dvs Kristi) prästerliga uppdrag, bli vittnen för världen om hans helande kärlek." Efter predikan, i vilken han uppmanar prästerna till trohet mot prästlöftena, följer en förnyelse av dessa löften:

– Mina bröder, på den dag då Kristus gav sitt prästerliga uppdrag till apostlarna och genom dem till oss, frågar jag er: Vill ni, inför er biskop och inför Guds heliga folk, förnya de löften ni gav på er prästvigningsdag?

– Ja

– Vill ni dag för dag förenas med Herren Kristus och alltmer likna honom, vill ni göra avkall på egna önsknings och bekräfta det frivilliga löfte till kyrkan, som ni på er prästvigningsdag av kärlek till Kristus har avlagt?

– Ja

– Vill ni vara trogna förvaltare av Guds hemligheter i den heliga eukaristin och andra gudstjänster, vill ni troget fullfölja ert uppdrag att undervisa, och så följa Kristus efter, han som är kyrkans huvud och herde, han som inte sökte sitt eget utan endast andras bästa?

– Ja

Därefter vänder sig biskopen till församlingen:

– Nu uppmanar jag er, kära bröder och systrar, att be för era präster, att Herren utgjuter sin rikaste nåd över dem, så att de som trogna tjänare åt Kristus, vår evige Överstepräster, kan leda er till honom, som är vår frälsnings källa.

– Herre, hör vår bön.

– Be också för mig, att jag efter ringa förmåga är trogen mitt apostoliska uppdrag och inför er blir en levande och alltmer fullkomlig bild av Kristus, Översteprästen, den gode herden, läraren och allas tjänare.

- Herre, hör vår bön.
- Herren bevara er i sin kärlek och före er alla, både herdar och hjord, till det eviga livet.
- Amen.

I oljevigningsmässans prefation sjunger biskopen "... Ty Kristus Jesus kröner sitt utvalda folk till konungar och präster åt sin härlighet, och därutöver utväljer han människor bland sina bröder att genom handpåläggning och bön bli dina gåvors tjänare och förvaltare av hans heliga ämbete. I Jesu namn skall de frambära det offer i vilket du försonat människan med dig. För dina barn skall de bereda påskens måltid, de skall gå före ditt folk på kärlekens vägar och ge dem näring i ditt ord och kraft i sakramenten. De skall inte tveka att ge sitt liv för dig och sina bröder och i orubblig tro och kärlek från dag till dag bli Kristus alltmera lika."

Under kvällsmässan samma dag predikar kyrkoherdarna över Joh 13:1-15, samt konkretiserar detta evangelium genom att själva tvaga fötterna på några i sina församlingar som ett uttryck för Kristi tjänande kärlek, han som kom "inte för att tjänas utan för att tjäna".

ATT MÖTA GUDSFOLKETS FÖRVÄNTNINGAR

Betoningen ligger med nödvändighet något annorlunda i vissa andra typer av officiella dokument, exempelvis kyrkorättsliga. Själva genren och syftet inbjuder här inte alltid till en fördjupning av tjänst-begreppet. Däremot talas ofta om de skyldigheter och rättigheter medlemmarna i gudsfolket har, liksom om de förväntningar gudsfolket har rätt att ställa på kyrkans ämbetsbärare. Men även Codex Iuris Canonici, den katolska kyrkorätten, har här och var uppenbara inslag av en "kärlekens tjänst" åt församlingen, som när den ålägger kyrkoherden att lära känna sin församlings medlemmar genom att besöka familjer, dela deras problem och svårigheter, uppmuntra och styrka dem samt hjälpa dem till andlig växt. Han har att med kärlek ta sig an de sjuka, särskilt dem som snart ska dö. Han har också att särskilt försöka hjälpa de fattiga, ensamma, utstötta etc, liksom att söka efter religiösa kallelser i sin församling samt hävda barnens rätt och rättigheter.

ATT (OM)PRÖVA POSITIONER

Inofficiellt material, tryckt med eller utan biskoplig rekommendation, är i vårt sammanhang av mindre intresse. Pastoral handböcker, tidskriftsartiklar, biografier eller prästromaner kan ses som uttryck för strömningar i samtiden. Merparten av dem har dock en så begränsad räckvidd, att de knappast kan uppfattas såsom tongivande för kyrkans framtid. Undantag finns emellertid. Man kan exempelvis fundera över vad som blivit av Andra Vatikankonciliet om inte marken sedan länge beretts av människor med lång pastoral erfarenhet samt av teologer som hade förmågan att arbeta med mycket vida kringperspektiv för att aktualisera frågan om kyrkans väsen och gestalt. De droppade sina frågor och erfarenheter. De ifrågasattes och fick mothugg. Men de lät sig inte tystas. Här handlade det ingalunda om några officiella kyrkliga dokument, utan om frågeställningar och problemsammanhang som ibland kändes utmanande intill hotfullhet i många etablerade kyrkliga kretsar, trots att de agerande ingalunda var några vildhjärnor. Även rörelser typ arbetarpräster tvingade kyrkan att tydligare tänka i banor av tjänst åt församlingen. Så också Don Camillo, Camillo Torres, Edward Schillebeeckx, Karl Rahner med flera som var "i svang" bland folk, för att tala lutherskt.

ATT VARA EN BRODER OCH FADER I KRISTUS

Sätter sig någon att leta i ofta citerade officiella katolska dokument, utanför katekesen, liturgin och i någon mån kyrkorätten, efter tydliga uttryck för ämbetet såsom tjänst åt församlingen, blir vederbörande förmodligen både frustrerad och konfunderad. Det går att belägga antydningar och anspelningar, men sällan någon fullödig eller samlad framställning, allra minst i Andra Vatikankonciliet dekret om "Prästernas ämbete och liv". Visst talas där om att prästerna skall leva som "bröder bland bröder" och att de efter Herrens föredöme har att "umgås med alla i sann medmänsklighet". Prästerna är "satta mitt ibland lekmännen för att föra alla samman till kärlekens enhet", och de är särskilt ansvariga för dem som glidit bort från sakramentens bruk och från tron. Sådana människor skall prästerna inte försumma att uppsöka. Men uttryck av detta slag balanseras utrymmesmässigt mer än väl av andra, typ att prästerna genom sin vigning blir "fäder och lärare i Guds folk och

för Guds folk”, ”uppfostrare i tron”. Frågan är i vilken utsträckning det senare av präster och församlingar tolkas främst som en tjänst åt församlingen, samt gestaltas och förverkligas just som ett tjänande. Samma fråga kan ställas inför ofta förekommande uttryck som att prästen har ”att leda”, ”att styra” och ”att gå före” sin församling.

ATT BYGGA GEMENSKAP OCH BEREDA VÄG

Den som läser noga upptäcker samtidigt, att ”en herdes” uppgift inte är ”begränsad till en individuell omsorg om de troende, utan i dess natur ligger också att skapa en äkta kristen gemenskap. För att gemenskapsandan ska odlas som sig bör, måste den emellertid omfatta inte bara den lokala kyrkan utan Kyrkan i dess helhet.” Den lokala församlingen skall inte bara omhulda sina egna troende, utan den skall – genomsyrad av apostolisk iver – ”bereda vägen till Kristus för alla människor”. Det sista påpekandet är viktigt. Församlingen är inte till för sig själv, lika lite som prästen/pastorn är det.

ATT LEVA I OCH AV MYSTERIET

Tydligt anförs i samma sammanhang, att ingen kristen gemenskap kan byggas upp, om den inte har sin grund och sin medelpunkt i firandet av eukaristin. Och därmed är vi tillbaka till skärtorsdagens kvällsmässa. Dess kollektbön formulerar det som så: ”Herre, vår Gud, du låter oss fira ett stort och underbart mysterium: det nya förbundets eviga offer, den måltid Kristus instiftade kvällen före sitt lidande, den gåva som förenar kyrkan i kärlekens gemenskap. Låt oss ur detta sakrament få liv och kraft, så att vi fullkomnas i kärleken.”

ÄMBETET SOM TJÄNST ÅT FÖRSAMLINGEN

Bidrag till samtalet mellan Stockholms Katolska Stift och Svenska Missionsförbundet. Lars Lindberg 1997-05-23

Kristet ledarskap utövas i efterföljd av Jesus Kristus, Herrens lidande tjänare. Kristet ledarskap bör därför präglas av tjänande, inte av status. Det är omsorg, inte myndighetsutövning; samråd, inte ordergivning; övertygande, inte undertryckande; befriande, inte bindande. Det svenska ordet "ämbete" med dess association till överhet och makt är en olycklig översättning av det nytestamentliga *diakonia*. Bibelkommissionen har därför klokt nog använt ordet "tjänst" i NT 1981 (se 1 Kor 12:5 etc).

I SMF:s tradition undviker man helst ordet ämbete till förmån för ordet tjänst. Men ämbete är en hävdvunnen teologisk term och svårt att helt undvika. Därför används ordet i detta dokument, varvid dess karaktär av tjänande betonas: Ämbetet som tjänst åt församlingen.

De flesta kristna torde bejaka, att det kyrkliga ämbetet präglas av tjänande och omsorg. Men uppenbart är, att även om man vill utöva sitt ämbete med rätta motiv, kan ledarskapet leda till att diakonen/prästen/pastorn/biskopen ställer sig själv i centrum. Man kan t o m använda budskapet om självförnekelse som medel att göra sig själv viktig och betydelsefull.

När det gäller SMF:s syn på ämbetet, har samfundet som bekant ingen kyrkolag och inga egentliga bekännelseskriterier. Som normerande kan man dock betrakta samfundets konstitution samt dess handbok för gudstjänstlivet.

TRE OLIKA KYRKOTYPER

Man brukar ibland tala om tre olika kyrkotyper: den episkopala, den presbyterianska och den kongregationalistiska. Enligt den första kyrkotypen styrs församlingen av *en* person (biskop), enligt den andra av flera ledare, en grupp av män och kvinnor (presbyterium, synod), enligt den tredje av hela församlingen, lokalt uttryckt i det s k församlingsmötet (the church meeting).

SMF tillhör den tredje typen, men har på olika sätt visat öppenhet både för den första och den andra. Företrädare för alla tre menar sig kunna stödja sig på både NT och på den kristna traditionen och är enligt visst ekumeniskt tänkande förenliga även i dagens situation. I SMF finns, även om det kongregationalistiska och demokratiska tänkandet dominerar, en principiellt öppen hållning till olika styrelsesätt i den kristna församlingen. "Ordningarna i församling och samfund bör utformas i överensstämmelse med evangeliets väsen och församlingens uppgifter" (SMF:s grundsatser).

Inom SMF finns sålunda en *episkopé*-funktion, utövad av missionsföreståndare och distriktsföreståndare. Som jämförelse kan nämnas, att den romersk-katolska kyrkan, som är episkopal, starkt betonar prästernas kollegialitet och har synodala inslag i sin kyrkostruktur.

HELA GUDS FOLK

Inom Missionsförbundet betonas alltid, att Guds kallelse och kyrkans tjänster är något som gäller hela Guds folk. I grundsatserna heter det: "Församlingen aktar på de apostoliska orden om det allmänna prästadömet. Alla på Kristus troende har tillträde till sin Fader i himmelen och är kallade att tjäna i församlingen och vittna om den frälsning Gud berett". Därmed menas, att Gud har utrustat sin församling med Andens gåvor, som är olika och kompletterar varandra, både i den inre uppbyggelsen och i tjänst åt den värld till vilken kyrkan är sänd (1 Kor 12, Rom 12). Liksom det finns ett allmänt prästadöme, finns det ett allmänt diakonat. När man inom SMF påstår, att alla kristna är kallade att vittna om frälsningen i Kristus och att tjäna sina medmänniskor i Jesu namn, menar man att detta till skillnad från mycket annat som sägs i ämbetsfrågan har ett starkt stöd i Skriften.

I det nutida ekumeniska tänkandet, både i den romersk-katolska kyrkan efter Vatikanconciliet och i Kyrkans Världsråd, betonas mycket tydligt, att Guds kallelse till tjänst och vittnesbörd i världen inte är begränsat till det

ordinerade ämbetet utan gäller hela Guds-folket. I Lima-rapportens inledning till ämbetsavsnittet, "Kallelsen till hela Guds folk", heter det: "Såsom levande i denna gemenskap med Gud är alla kyrkans medlemmar kallade att bekänna sin tro och avlägga räkningsrapport för sitt hopp". "Alla medlemmar är kallade att, med gemenskapens bistånd, upptäcka de gåvor de fått och bruka dem till kyrkans uppbyggelse och i tjänst åt den värld, till vilken kyrkan är sänd" (BEM-rapporten, Ämbetet 4 och 5).

PASTORN/PRÄSTEN

I SMF:s grundsatser heter det efter talet om det allmänna prästadömet: "Församlingen aktar liksom på orden om att Gud utrustar somliga människor för särskilda uppdrag". Inom SMF hävdas, att de särskilda tjänsterna, ämbetena, är viktiga. Kanske skulle man kunna säga, att det allmänna prästadömet kommer till sin rätt, först om det särskilda ämbetet hålls högt. Med andra ord uttryckt: Om prästen/pastorn är trygg i sin roll och uppgift, blir de övriga församlingsmedlemmarnas kallelse och tjänst tydlig och inspirerande. Dock bör det betonas, att det särskilda ämbetet inte får innebära en maktposition, utan betyder en tjänst, en diakonia. "Pastorn är utlämnad att vara en tjänare åt Gud och människor. Guds Ords tjänare kan inte åberopa någon mänsklig status eller någon sorts mänsklig 'rang och värdighet' på grund av sin ordination. Att efter Jesu föredöme vara en tjänare är att vara vapenlös och sårbar" (Gösta Hedberg, Budskapet och tjänsten, 1986, s 50).

I SMF:s församlingsordning beskrivs pastorns tjänande roll bl a så:

Församlingens pastor har
att förkunna Guds ord och utdela nattvard samt förrätta dop, vigsel och begravning;
att öva personlig själavård och därvid beakta behovet av uppsökande själavård;
att förbereda och ansvara för gudstjänster;
att ha tillsyn över församlingen och dess verksamhet och på allt sätt bistå dess olika verksamhetsgrenar;
att följa församlingens utveckling och därvid särskilt beakta förhållanden av vikt för församlingens framtida arbete;
att så långt möjligt hålla personlig kontakt med församlingens medlemmar;
att i bön och förbön bära sin församling och andra människor inför Gud.

DIAKONENS ÄMBETE

När det gäller diakonens ämbete, är det självklart att det innebär ett tjänande av medmänniskor både inom och utom församlingen. I SMF:s handbok heter det: "Det är naturligt att församlingen avskiljer och utrustar diakoner med uppgift att tjäna sina medmänniskor. Diaconen utför sin tjänst i samarbete med pastor, styrelse och andra organ i församlingen. Anställningen fritar inte församlingens medlemmar från tjänst utan syftar till att fler ska kunna delta i det diakonala arbetet. Det diakonala och sociala arbetet avser att stimulera intresset för samhällsfrågor och medmänskligt ansvarstagande, att främja kontakt med myndigheter och organ, som handlägger sociala frågor, och att ta initiativ till kristna hjälpsatser".

SMF har anmält sin tveksamhet inför BEM-rapportens formulering, att ämbetet är konstitutivt för kyrkans liv och vittnesbörd och ett synligt fokus för församlingens enhet (BEM, Ämbetet 8, 14). Det är enligt SMF snarare Ordet och sakramenten i Andens kraft som är konstitutivt för kyrkans liv, mission och enhet (Ef 4:1-6). Men ämbetet är till för evangeliets skull, en tjänst för församlingen, för att evangeliet i det predikade Ordet och i sakramenten ska nå människorna.

De särskilda uppdragen, ämbetena, är alltså inte enbart inrättade för ordningens skull, utan förstås som medel för Guds frälsningshandlande med sin kyrka och sin mänsklighet. Därför ordinerar SMF pastorer och diakoner och avskiljer missionsföreståndare och distriktsföreståndare.

GUDS TJÄNARE I FÖRSAMLINGEN

”Pastorerna är Guds tjänare i församlingarna”. Så heter det i samfundets grundsatser och i dess handbok. Med denna tes, som har sitt ursprung hos P P Waldenström, betonas att uppdraget ges av Gud och bekräftas av församlingen. Ämbetet är en tjänst åt församlingen.

Den pastorala tjänsten uppfattas inte bara som en funktion av det allmänna prästadömet utan som ett särskilt uppdrag. Den kristna församlingen behöver den särskilda tjänsten för att själv kunna ta emot evangeliet och föra det vidare till andra. Man kan inte ge sig själv syndernas förlåtelse, ej heller döpa sig själv eller ge sig själv nattvardens gåvor. Evangeliet räcker oss av någon annan, ytterst av Gud. Att vara Herrens tjänare i församlingen betyder att vara av Gud kallad och utrustad och given åt församlingen med den auktoritet och det ansvar som ämbetet innebär.

Gud gav tjänare åt sin församling, som själv beslöt att ta emot dem (Apg 6:1-6, 14:23). Ämbetssynen inom SMF befinner sig i spänningsfältet mellan de båda huvudlinjerna ”kallad av Gud” och ”utsedd av församlingen”. Pastorstjänsten är enligt SMF:s konstitution och handbok inrättad av Gud, underställd evangeliet och mottagen av församlingen.

PRÄST OCH LEKMAN

I traditionellt kristet språkbruk brukar man skilja mellan pastorer/präster och lekmän. Detta kan medföra en utifrån det bibliska vittnesbördet olycklig tudelning. I den nystestamentliga församlingen kan man inte finna någon klyvning i två sådana grupper, präster och lekmän. Tvärtom upplevde alla i församlingen, att man fått del av de andliga gåvorna och de andliga tjänsterna och att alla skulle tjäna helheten i gemenskapen och missionsuppdraget.

Men pastor och församling behöver naturligtvis i vår tid finna ett gott samspel i det gemensamma uppdraget. Det föreligger enligt SMF:s synsätt inte någon skillnad mellan pastorers och lekmäns ställning och värde i församlingen och inför Gud. Däremot finns det en skillnad i uppdrag. Pastorns uppgift är att tillsammans med andra leda den församlade församlingen i nattvardsfirande och lovsång, tillbedjan och förbön och att förkunna Guds ord. Pastorns uppgift är att vara herde och lärare, att utrusta Guds folk för dess tjänst i vardagen, att ”göra de heliga mera fullkomliga och därigenom utföra sin tjänst och bygga upp Kristi kropp” (Ef 4:12). De övriga församlingsmedlemmarna skulle då vara missionärerna och evangelisterna, som bär Guds ord ut i vardagens gemenskap med andra människor. De s k lekmännen är alltså inte prästens medhjälpare. Pastorn är snarare Kristi tjänare åt församlingsmedlemmarna, som har sin viktigaste uppgift i samhället och världen. Detta är ämbetet som tjänst åt församlingen.

ÄMBETET SOM TJÄNANDE

Ämbetet som tjänande – det motivet är starkt i den ordinationsbön, som används i SMF. Låt oss citera ett avsnitt:

”Låt människor höra Jesu röst, när dina tjänare vägleder och predikar,
och se Jesu händer, när dina tjänare döper och delar ut nattvardens gåvor.
Ge dessa dina tjänare den helige Andes kraft och gåvor,
så att de med ödmjukhet och frimodighet
tillsammans med din församling kan bära ut glädjebudet.
Hjälp dem att lyssna och undervisa, att ge och ta emot.
Välsigna de människor som står dem närmast i livet.
Lär dem att vandra i Kristi efterföljd
och troget tjäna i medgång och motgång,
så länge dagen varar, till dess Herren kommer,
och riket upprättas i härlighet.
Tack för att Herren Jesus är med oss alla dagar till tidens slut. Amen.”

Frågor för samtal mellan församlingar i Svenska Missionsförbundet och Stockholms Katolska Stift:

1. Fungerar en församling med rötter i svensk, demokratisk folkrörelsetradition annorlunda än en katolsk församling, ledd av en kyrkoherde tillsatt av stiftsbiskopen, en biskop som också har att ta del av – och vid behov ta ställning till – kyrko- och församlingsrådets beslut? (kyrko- och församlingsstruktur)
2. Hur blir man medlem i respektive församling/kyrka, och vilka rättigheter och skyldigheter medför medlemskapet? (medlemsbegrepp)
3. Var lägger respektive församling tyngdpunkten i sitt liv och i sin konkreta verksamhet? (prioriteringar)
4. Vilken roll har en pastor i SMF respektive en katolsk kyrkoherde i sin församlings dagliga liv? (församlingslivet i praktiken)
5. Hur ser pastorns respektive kyrkoherdens eget andliga liv ut en helt vanlig dag? (spiritualitetens konsekvenser)
6. Går det att konkret, långsiktigt och meningsfullt samarbeta i det pastorala arbetet en SMF-församling och en katolsk församling emellan? (pastoral samverkan möjlig?)